

Ciganova osveta.

Povest.

Poslovenil **Silvester.**

V Ljubljani 1905.

Založil **Anton Turk**, knjigar.

Natisnil A. Slatnar v Kamniku.

Prvo dejanje.

Prvorojenčev krst.

Kakšen kras in kakšna bliščoba videti sta danes tam v bogatem in ponosnem gradu Marošu, na podnožju rodovitnega gorovja Kegljaja.

Hudogledi in malobesedni ogrski grof Karol Maroš se je bil še v svojih poznih letih oženil in vzel svojo lepo, pa vbogo sestranu Marico — ne iz ljubezni, katere ni bil ta uljudni posebnež zmožen, ampak svojemu, petnajst let mlajšemu bratu na kljub. Sandor, kakor je bilo temu ime, bil je pravo nasprotje svojega brata. Lahkomiseln in vesel izrazil se je pri neki priložnosti na jako nepreviden način, da upa svojega brata še kedaj v posestvu imenitnega majorata podedovati.

Majorat pa se imenuje največji in najlepši del posestev, katere podeduje vsikdar le najstarejši sin plemenite rodovine in katera posestva še le po njegovi smrti pridejo v roke najbližjega sorodnika, sina ali hčere, brata ali sestre.

„Le čakaj, brate, tvojemu manjka še potrdila!“ jezil se je grof Karol, ko je zvedel bratove namere in še tisti dan dal je vpreči voz in šel snubit Marico, ki je pač bila boljše usode vredna, kakor te, ki jo je čakala v zakonu s hudobnim ogrskim grofom.

Toda Marica, ki ni imela več starišev, bila je jako revna in zato si je morala še v srečo šteti, ako jo je snubil bogati grof. In tako bil je pred letom zakon sklenjen, ko je štel grof Karol že skoraj petdeset let, Marica pa komaj še le kakih dvajset.

Pred mesecem pa se je rodil sin dedič, katerega si je grof želel in kojega krst je dal danes s tako svečanostjo in tolikim hrupom obhajati, češ, naj se brat zdaj srdito jezi, ker so šle vse njegove nade radi bogatega in lepega posestva po vodi.

Saj se je pa tudi grof Sandor res jezil, kajti akoravno so ga bili povabili, vendar ni bil prišel k slavnosti. Grof Karol pa se je smejal, ker je dosegel svoj namen.

Za malega Istvana, kakor je dal krstiti dečka, brigal se ni brezsrčni oče celo nič, ker mu je bil ta prvorojeni sin le sredstvo svojim nameram.

Celo drugačna bila je seveda Marica, ki je bila pravi vzor dobrosrčne in ljubeznjive matere;

saj ji je bil pa mali sinček vse, vse na svetu. Brez otroka, sama s svojim osornim in že več kot dolgočasnim možem, bila bi grofinja grozno občutila vso težo žalostnega življenja, kateri bi se ne mogla dolgo časa upirati. Ona bila je danes edina, ki je res tudi v srcu praznovala svečanost sinčekovega krsta in v tej svoji sreči želela si je tudi ves svet videti v veselju in srečni zadovoljnosti.

Ker ji je bil pusti hrup že precej vinjenih plemenitih gostov zopern, zato se poda mlada grofinja v grajski vrt trgat cvetlic — kar zapazi onstran železne vrtno pregraje mnogo rujavih obrazov in razcapanih postav. Bila je četa cigánov, ki je beračila in prosila Marico milodarov. Ta jim vrže skozi ograjo toliko drobnega denarja, kolikor ga je imela ravno pri sebi.

Poželjivo so grabili cigani, stari in mladi po denarju na prašni cesti — samo jedna postava ostala je ravna in se ni hotela pripogibati za beraško plačilo. Bil je to čvrst mladenič kakih osemnajst let, ki se je povsem ločil od drugih svojih tovarišev.

„Kaj, Harold!“ zakliče grofinja — „prihajaš ti tudi sem ob obzidje gradu Maroša?“

Mlad cigan se prikloni.

„Milostljiva gospa, ti veš, da mora moje ljudstvo potovati, in sme li Harold, ki je tudi

cigan od rojstva, kaj drugzega storiti, kakor njegovi bratje?“

„No — to je že res, a v nekaterih rečeh delaš vendar le izjemo; to je znano. Sicer pa me zelo veseli tebe tukaj videti in veš, čemu? Glej, danes zvečer se bode v gradu plesalo in za vse življenje plesala bi rada ravno po igri tvojih izvrstnih gosli. Pridi toraj zvečer in prinesi jih s sabo, jaz bodem pa že drugo preskrbela.“

Toda čelo Haroldovo se nakrat zmrači, ko zavrne:

„Gospa, danes mi ni mogoče tvoji želji vstreči, kajti nimam več gosli.“

„Kaj?“ vzklikne grofinja začudena. „Kako to? Ti in tvoje gosli sta bila vendar neločljiva. Vsaj jaz sem tako mislila.“

„To je že res, a kaj si more ubog potujoči cigan, ako je bogati ogrski plemič druge volje. Nismo li mi ljudstvo, katerega cel svet zaničuje? Glej, ko smo danes zjutraj šli mimo grada tvojega svaka grofa Sandorja, morali smo mu tamkaj igrati. Glas mojih ljubljenih gosli dopadal se mu je tako, da mi jih je vzel. Rekel je seveda, da si jih le za nekoliko časa izposodi, toda malo imam upanja jih še kedaj videti ali celo nazaj dobiti.“

Grofinja, pravicoljubna in dobrosrčna gospa, nevoljno stisne ustnici in molči nekaj časa.

Jezilo jo je samovoljno ravnanje svakovo in saj — še ciganu pomagati ni mogla. Nevoljno se obrne v stran in reče:

„Seveda, če ti je grof Sandor gosli vzel, potem že ne moreš danes zvečer na plesu igrati, kajti grad mojega svaka Edelenji je veliko pre-daleč od tukaj in ti bi moral imeti noge mo-jega konjiča, da bi se lahko danes še pravočasno vrnil. Naj bo tedaj, morebiti te pa drugikrat lahko slišim.“

Po teh besedah namigne ciganom z roko v slovo in zginе za cvetočimi grmiči grajskega vrta hvaležnim pogledom ciganske druhali, ki se tudi odpravlja na odhod.

Samo Harold še stoji in zre na mesto, kjer je prej stala grofinja in se ž njim pogovarjala. Brzo potegne z roko preko čela in mrmra:

„Ali je nisem dobro umel? Naročila mi sicer ravno ni, pa v besedah mi je tako nekako namignila, naj . . . .“

Dalje ni bilo mrmranja razločiti, kajti že jo je cigan zavil okoli grajskega zida in ga tako naglo preplezal, da je stal v nekaterih trenutkih na grajskem dvorišči pred konjskim hlevom.

„Sama premilostljiva gospa mi je poprej rekla,“ prigovarja konjarju, „naj vzamem nje-nega najhitrejšega konja. Omenila je namreč, da me samo njen „Blisk“ more nesti do grada

Edelenija in do večera nazaj. Pot je utrudljiva in dolga.“

„Harold, to je res nemogoče!“ ugovarja konjar. „Le pomisli, da je „Blisk“ najboljši in najhitrejši konj naše grofinje. Ona ti ga gotovo ne da v roke in posebno še za tako dolgo pot ne. In glej samo to, kaj bi porekel grof, ako bi to zvedel?“

„Grof še tega zvedeti ne more, ako ti molčiš! Jaz odjezdim natihoma in sem proti večeru zopet tukaj. Tu pa moram na vsak način biti, ako hočem gospej za ples igrati.“

Več kaj je še govoril cigan in prigovarjal hlapcu in — ko mu je v roko stisnil celo svitel in težek srebrnjak, ni se več ustavljal ciganovim nameram. Izgovor na povelje grofičino, bodi si resnično ali izmišljeno, mora ga v skrajni sili varovati hudih posledic in kakova kazen zamore zadeti le cigana. Natihoma osedla tedaj izvrstnega konja in ga izroči čakajočemu ciganu, ki se z mačjo hitrostjo vspne na njega. V trenutku pozneje dirjal je konj z jezdecem kakor blisk po ravnini in nesel cigana do daljnega cilja, do grada grofa Sandorja Maroša.

Ta je kaj dobro poznal konja svoje sva-kinje in ravno to, da je cigan jezdil to izvrstno žival, bil mu je porok verjeti ciganu, ki ga je nagovoril z besedami:

„Gospod, gospa svakinja pošlje me po moje gosli, katere si si bil danes zjutraj izposodil. Ona hoče danes zvečer na veselici plesati in jaz ji moram igrati. Da se pa to zgodi, posodila mi je svojega konja.“

„Zares,“ mrmra grof Sandor — „ako ti tacega konja posodi, moram že verjeti. Tu imaš svoje orodje.“

Z veselim vsklikom pozdravi Harold svoje ljubljene gosli. Srčno jih pritisne na svoje prsi — samo jeden skok na konja — in že dirja zopet nazaj, kamor ga je klical njegov posel.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — .

V tem času pa, ko je bil cigan na potu, zgodilo se je bilo nekaj posebnega v gradu Marošu.

Da bi se nekoliko razvedrili, pregovorili so gostje grofa Karola, naj jih pelje na dvorišče in jim pokaže svojo konjarno. Dobro so vedeli, kako izvrstne konje ima in vedeli so jih tudi ceniti. Posebno je grof hvalil grofičinega konja. Zapove tedaj konjarju pripeljati ga na dvorišče in to ravno zdaj, ko konja doma ni bilo.

Lahko umevno je, da se ne da strah konjarjev opisati. Že pri njegovem kratkem obotavljanju nabrale so se na grofovem čelu nevihto oznanujoče gube, ko pa nesrečnik naposled pred

gospodarja na kolena pade in jecljaje prizna, da ni zaželjenega konja v hlevu, začele so grofove oči same togote žareti.

„Ako ni konja v hlevu, kje ga imaš?“ zagrmí grof. „Kaj se je zgodilo ž njim?“

Hlapec pove grofu, kaj in kako se je zgodilo s konjem. Strah jemal mu je skoraj vso sapo. Kaj rad bi bil sebe umil in se naredil celo nedolžnega, a ni se mu posrečilo. Čemu je bil tako prestrašen in čemu je tako boječe pripovedoval cel dogodek, ako je bil sam res celo uverjen o istinitosti grofičinega povelja.

Z boječimi, vse najhujše pričakujočimi pogledi opazoval je služabnik obraz svojega zapovednika, kakor bi hotel ž njega brati in določiti, kaka usoda ga pričakuje in kakšne kazni se mu je bati; toda vse zastonj. Obličje grofovo postalo je nakrat mrzlo in trdo kakor kakšen kip in ni se dalo po njem spoznati, kake misli rojijo po grofovi glavi.

S trdim, brezzvočnim glasom zapove vse druge konje po vrsti pripeljati in jih razkazovati, o „Blisku“ pa ne zine besede več.

Tudi z gosti govoril je s prejšnjo prijaznostjo, da, še celo bolj zgovoren je bil po tem dogodku, hvalil je tega ali onega konja in pripovedoval je razne doživele dogodke na ježi ali na lovu; tudi nasmejal se je včasí, a seveda le

prisiljeno. Hlapec začel si je že polagoma od-
dahnjevati in se tolažiti, misleč si, da bode že
cela reč pretekla brez vsacih posledkov.

Ali grozno se je varal.

Ko naposled grof zapusti hlev, namigne
konjarju k sebi in mu s tihim in mirnim gla-
som pove:

„Kadar se mladi cigan vrne z grofičinim
konjem „Bliskom“, moraš mi takoj njegovo
vrnitev naznaniti.“

„Kakor mi zapovedujete, milostljivi gospod
grof!“ zajeclja ubogi konjar in zopet obledi
kakor stena. Ko mu prestrašenost nekoliko mine,
bil je grof s svojim spremstvom bogatih grofov
in drugih plemenitašev že zapustil dvor in vzne-
mirjeni konjar imel je zdaj časa dovolj, svoj po-
ložaj premišljevati.

Misli pa, katere so ga navdajale, niso bile
ravno prijetne. Dozdevalo se mu je, da se cela
stvar za njega le nekoliko na slabo stran obrača
in večkrat mu pride na misel iti k grofinji in
dobrosrčno gospo prositi brambe in zavetja.

Toda vest je bila, ki mu je branila to
storiti in tako je minila ura za uro, dokler ni
bil ves dragocen čas zamujen. Kmalu se je storil
večer in zadnja luč večernega mraka se je že
poslavljalala — zdaj čuj, in to konjsko peketanje,
ki se razlega iz daljave, naglo in vedno krep-

keje? Kmalu ni tudi več dvomiti, da je to krasen grofičin konj, s katerim se vrača nič hudega sluteči cigan.

Brzo skoči konjar na prosto, tja, kjer je obljubil prišleca pričakovati.

„Oj, Harold!“ zakliče ciganu, ko ga spozna, „kaj bode s teboj? Pridita le noter, ti in tvoj konj — toda tebi pela bo slaba!“

Cigan se prestraši in ustavi konja.

„Kaj pa je?“ vpraša osupel. „Nisem li prišel o pravem času in nisem li prinesel gosli? Tudi gospa grofinja — —“

„Ah kaj!“ pristriže mu hlapec besedo, „premilostljiva gospa ti vendar ne more pomagati, ako si hoče gospod grof svojo jezo radi tvojega jezdenja ohladiti na tvoji ciganski ničvredni postavi.“

Pri zadnjih besedah naredi hlapec z roko nekaj mahljajev po zraku, znamenje pretepanja, na kar Harold obledi kot smrt. Po celem telesu se začne tresti — z zobmi škripati in — z mogočnim skokom bil je na drugi strani raz konja in z mačjo urnostjo tudi preko zida. Predno se je hlapec zavedel, kaj počenja, letel je že neverjetno naglo proti bližnjemu močvirju, v katerega trstji je tudi kmalu zginil.

Same jeze in togote zakriči konjar in ne ve v prvem trenutku, kaj storiti. Hitro skoči na

konja in ga požene proti močvirju, da bi beguna morebiti še lahko ugrabil: toda ne upa si dalje, kot do brega, kjer konja obrne in nekoliko postoji. Ves nevoljen gleda v blatno tu in tam s povodnimi rastlinami, a prek in prek s trstjem prerašeno temno vodo, maje z glavo, preklinja in se roti, in reče slednjič zamišljen:

„Samo ljubi Bog, tu in tam še kakšen cigan našla bi pot skozi to vodo, vsakdo drugi mora se tukaj notri pogubiti in brezizjemno poginiti. No — morebiti je tako ravno prav, boljše, kot bi se bilo drugače zgodilo. Ta človek bil bi morda še kaj preveč o meni čvekaril in pravil o denarju, ki mi ga je dal za mojo pomoč, kar pa ni ravno treba grofu vedeti. Želim mu res prav srečen pot, ako ne konča v močvirju!“

Po tem modrem odloku obrne se konjar in se prav počasi nazaj v hlev vrne.

Predno pa je imel toliko poguma, grofu naznaniti, da se je cigan vrnil s konjem, a že zopet pobegnil, minila je dobra ura in tudi še zdaj bi si ne bil upal grofu povedati, ako bi ga ne bil ta sam vprašal.

Kakor strela iz neba zadela je ta novica osornega grofa Karola.

Zopet so se mu začele oči žariti in kar bliskalo je iz njih same razburjenosti in togote, ker se ni mogel maščevati nad predrznim ciga-

nom. Nato pa pokliče enega svojih služabnikov, kateremu tiho nekaj veli in ga iz grada pošlje v temno noč. Za prestrašenega in celo zbeganega konjarja pa se še ne briga ne.

Ko se je služabnik vrnil, ni prišel sam, ampak v spremstvu starega, že celo osivelega cigana. Brez vsake hude slutnje stopa starec za svojim voditeljem, kar jima nagloma pride nasproti grof in ju ustavi.

„Ti si vendar meni rekel,“ obrne se cigan proti služabniku, „da želi z mano govoriti le milostljiva gospa in ne grof.“

Služabnik pa se samo prekanjeno nasmeje, potem pa se grofu prikloni in odide. Grof hitro vpraša:

„Kaj ne, nesramnež, ako bi bil ti vedel, da sem te jaz dal poklicati in ne vam vedno toliko milostljiva grofinja, ne bil bi tako rad in hitro ubogal. Morebiti bi še celo ne bil hotel priti — kaj? Oh, dobro vas poznam, vas nesramne potepače, capine! Toda... povej mi, stara kljuka, nisi li ti oče tistega cigana, ki mu Harold pravijo?“

Starec, ki je bil vsled grofovega obnašanja silno prestrašen, pritrdi.

Vražji posmeh zabliska črez oduren in temen obraz surovega ogrskega grofa.

„No toraj, da si le ti oče!“ vzklikne zadovoljno. „Po mojem mnenju ima vsakdo pravico

dolžiti stariše teh del, katere storijo njihovi otroci in — zato si tudi ti odgovoren za predrznost tvojega sina. A ne danes, ker bi se veselica neljubo in nepotrebno motila, ampak jutri te hočem soditi. Zdaj pa le pojdi z menoj, da te dobro shranim, kajti drugače mi še zreli ptiček uide po svoji ciganski navadi.“

Grof pelje sam tresočega starca v drugo nadstropje posebnega grajskega stolpa, pahne ga v trdno in dobro zavarovano celico, zapre močno hrastova vrata in s škodoželjnim glasnim posmehom odide.

Drugo poglavje.

Grozna sodba.

Res je bil Haroldov oče, ko je govoril grof o „odgovornosti starišev“ in posebej njegove odgovornosti za „hudobijo“ svojega sina, tako prestrašen, da se je že itak onemogli starček začel tresti in so se mu kolena šibila, da je še komaj stal.

Zadnje besede grofove pa, ko je obsodbo odložil na drugi dan, dale so revežu zopet nekaj, če tudi samo nekaj upanja. Nagla jeza stori res človeka tacega, da v svoji slepoti učini kaj groznega; ako pa mine nekaj ur, potem se navadno kri nekoliko poleže in človek začne vendar le pametneje misliti. Tacega mnenja bil je jetnik tudi o grofu in zdaj se je nekoliko umiril ter se vdal v svojo usodo, akoravno je bila huda.

Saj je mesto pri svojcih na prosti livadi — in prostost ljubi ciganski narod črez vse — moral posedati med visokimi, mrzlimi stenami

neprijazne in trdne grajske čumnate, katero je bledi mesec kaj slabo razsvetljeval po dveh visoko narejenih in za streljanje pripravnih špranj, skozi kateri je le nekoliko uhajal zaduhli zrak. Vendar je cigan še primerno dobro spal na trdi klopi in je bil družega jutra čil in zdrav, ko se je začel z ropotom ključ obračati po ključavnici trdno zaklenjenih vrat.

Grof sam stopi pri odprtih durih v ječo, za njim pa se prikažeta dva na pol po vojaško oblečena moža, katera prestrašenega starca zgrabita. —

„Peljita ga doli!“ zapove jima grof z nekako čudnim posmehom.

„Kakor zapovedujete, grofovska milost!“ bil je ponižen odgovor.

Takoj zgrabita možaka cigana pod rami, in ko se hoče ta pred groznega grofa vreči na tla in ga prositi za nekaj, za kar sam ni vedel — vlečeta ga surovo po stopnjicah navzdol in bijeta na pol omedlelega reveža. Grof jima pa še reče:

„Prav tako, človeka — le nikar paziti na te predrzne capine; sploh pa mi glejta, da bodeda svoje delo dobro storila.“

Nato zapusti starca, katerega surova možaka odvedeta v zadnji del grajskega dvora, okoli katerega so bila le stanovanja služabnikov

in služabnic ter druga gospodarstvena poslopja. Na dvorišče prišedši vržeta starca na pripravljeno klop tako, da je bil z obrazom navzdol obrnen ter ga z vrvmi privežeta na desko. Razumljivo je, da sta pri tem početji jako neusmiljeno ravnala z nesrečnikom, posebno pa ko sta zapazila, da ju grof še celo iz necega stranskega okna opazuje. Na tleh ležala sta že dva pripravljena težka biča, katera zdaj zgrabita in s katerima — ju visoko vihteč — mahata po ciganu.

Strašni kriki neusmiljeno mučenega cigana razlegali so se po celem gradu, pa na videz se ni nihče za nje brigal.

Res so se tu in tam za trenutek prikazala prestrašena obličja, s katerih sta bila brati radosvednost in sočutje — res se je marsikatera noga vzdignila črez ta ali oni prag, da bi pohitela na strašno mesto, toda — obrazi so hitro zginili in nihče se ni upal iti nesrečniku pomagat, kajti samo en pogled tja, kjer je stal grof, bil je dovolj vsacega splasiti in pregnati.

Ako je pa vsakdo pobegnil, vendar ni radi tega molčal. Bliskoma se je razširila govorica o strašnem početji po celem gradu in iz ust svoje postrežkinje zvedela jo je tudi grofinja.

Ni še bila opravljena in ravno se je igrala s svojim sinčekom Istvanom, ko je slišala grozno

novico o grofovi neusmiljenosti. Ta jo je tako prestrašila, da se je morala kakor od mrtvouda zadeta vsesti na stol. Brž pa se ojači, da sinka postrežkinji — a kaj hoče storiti? Saj vedela ni, čemu njen mož tako hudo kaznuje nesrečnega cigana.

Tu prihiti v jedni sapi na smrt blede konjar v sobano ter pade strahu trepetajoč pred grofinjo na kolena.

„Usmiljenje, milost, gospa grofinja — kako strašno ga bijejo in on — on je nedolžen — jaz — jaz sem vsega kriv!“

„Vstani!“ zakliče mu grofinja. „Povej mi hitro, kaj je in kaj se je zgodilo.“

Konjar vstane in začne pripovedovati tako naglo, kakor sta mu le vznemirjenost in strah dopuščala: o Haroldovi ježi z „Bliskom“, o nesrečnem razkritju po grofu, o Haroldovem begu in o zvitem vjetji njegovega očeta.

Zdaj je vedela grofinja vse. Nemudoma zgrabi plašč, vrže ga čez ramo in hiti po stopnicah navzdol do zadnjega dvorišča — do Golgate nesrečnega starega cigana.

Bilo je videti, kakor bi se bila nebeška prikazen vrnila med hudobne duhove — kajti nehote prenehala sta rablja s svojim početjem in akoravno sta vedela, da ju surovi gospodar še vedno opazuje, vendar nista več prizdignila

roki, ampak kakor dva grešnika sta gledala nestanovitno pred se.

„Za božjo voljo, kaj se godi tukaj?“ zakliče grofinja. „Na moje povelje odvežita ubogega moža!“

Možakarja se debelo pogledata in čakata.

„Še enkrat vama zapovem!“ zakriči v sveti jezi grofinja. „Ta mož tukaj je celo nedolžen!“

„Oprostite, milostljiva!“ oglasi se v istem trenutku za njo nekdo s trdim, mrzlim glasom, in ko se grofinja ozre, stal je grof pred njo. „Kar se namreč tiče tega cigana, imam jaz druge, celo druge nazore.“

„Moj Bog, Karol,“ prosi lepa gospa — „ne bodi tako neusmiljen — ne udaj se celo svojim slepim strastem, ampak razsodi si reč pametno in pravično — tega te prosim pri življenju najinega otroka! Zapovej in ustavi to obžalovanja vredno delo, ali že vsaj tako dolgo, dokler me nisi slišal in zvedel, da nimaš res nobenega vzroka tako živinsko-neusmiljeno ravnati s tem človekom!“

Grof se malomarno nasmeje in naredi ženi zasmehovalen poklon.

„Moja premilostjiva gospa je po mojem skromnem mnenju veliko bolj vdana strastem, kakor jaz. Toda naj bo moja vitežka dolžnost uslišati za zdaj vašo prošnjo, akoravno sem pre-

sneto malo radoveden zvedeti vzrok toliko milostljivega postopanja grofinje Marice Maroš s tem razcapanim eiganom.“

Grofinja Marica stisne jezno ustni, a ne zine besedice več, ker je bila preveč ponosna zgubiti vpričo družinstva, katero se je v celih trumah zbiralo, še kako besedo.

Ravno in s povzdigneno glavo stopa poleg svojega soproga iz dvorišča in naredi, kakor bi ne bila videla, da ji je ta roko ponudil. Za nobeno ceno bi se sedaj ne bila mogla dotakniti tega divjaka.

Tako prideta do vrtnega paviljona, kjer oba vstopita.

„No, milostljiva, kaj pa mi imate tako važnega povedati?“ začne grof in se s sklenjenimi rokami postavi pred svojo soprogo.

Solze bolesti in jeze prikažejo se v lepih temnih očeh grofinje Marice.

„Karol, ti si trinog najsurovejše vrste!“ vzklikne razburjeno. „Dokler je tvoje trinoštvo tako, da ponižuje in trpinči samo mene, takrat je še radi mene odpustljivo, akoravno se mi zdi, da mi hoče včasih srce iztrgati iz prs. Da pa ti s krvoločno grozovitostjo trpinčiš ubozega starca, ki ni nič, celo nič zakrivil, to je že res nezaslišno in neodpustljivo!“

Mirno in ponosno poslušal je grof Karol očitane svoje žene, kateri je jok še komaj pripustil govoriti. Zdaj pa zaškripne z zobmi in se z žarečimi očmi postavi pred njo, zaničljivo rekoč:

„To, kar si mi do zdaj povedala, Marica, to je bil bržčas le uvod; kaj ne? Pa že ta tvoj uvod mi je sila mnogo povedal — le škoda je, da nimam časa tvoje klepetanje še dalje poslušati. Če mi imaš torej še kaj pametnega povedati, stori to hitro in jako kratko.“

Kako rada bi se bila grofinja obrnila od tega suroveža, katerega je morala imenovati svojega moža — kako rada bi mu bila zaničevalno povedala, da je, če tudi grof, vendar le še slabši od neumne živine — toda v duhu videla je pred seboj ubogega trpina tam zadaj na dvorišču in prikrivati je morala vso svojo razburjenost ter se toliko ponižati, da je še dalje govorila z zaničevanja vrednim divjakom.

Prosila in prigovarjala ga je vkljub temu z vso zgovornostjo. Posluževala se pa radi tega ni nobene laži, kakoršna bi bila na primer, ako bi bila priznala, da je res mlademu ciganu dala povelje iti po gosli v grad Edelenji — pravila je le toliko, naj bi grof uvidel, kako lahko si je Harold njene besede krivo tolmačil. In kolikokrat se kaj tacega ne zgodi v vsakdanjem življenju. V tem slučaju, pravila je, tudi Haroldu

ni preveč zameriti, ako je kaj nedovoljenega storil; saj se je zgodilo le iz namena njej željo izpolniti. Da pa je ona to željo izrazila, bil je sledeči vzrok. Harolda poznala je že dolgo, ker je bil daleč na okoli znan kot izvrsten igralec na gosli in kolikokrat se je kot deklica vrtela na plesu po njegovi igri.

To in še več govorila je grofinja svojemu možu, da bi ga pregovorila in omečila, njegov obraz pa se vendar ni hotel zjasniti.

Odgovoril je začetkoma samo s prisiljenim, kratkim — rekli bi z važnim posmehom, potem pa je pripomnil:

„Slišati vse to zdi se mi jako ljubeznjivo, milostiva gospa — res jako ljubeznjivo! Vi ste naši, kakor ste mi povedali ali se prav za prav sami izdali, zopet dobrega prijatelja iz vaše dekliške dobe, kateri si na ta način dovoli razne predrznosti. Moja žena pa je še toliko naivna zahtevati od mene, naj ga morebiti za take hudobije še celo pohvalim ali kaj.“

Grof nekoliko preneha, meri z ostrim pogledom grofinjo, naredi nekaj korakov po paviljonu in po zopetnem smehu nadaljuje:

„Če si Vi tako mislite, tedaj imate za se morebiti prav, a zdaj pa kar se mene tiče, mi dovolite, da v tej reči storim celo po svoji volji — da namreč temu ciganskemu capinu Haroldu

prav pošteno skalim njegovo veselje. Kajti zapomnite si, dobro in za vsikdar si zapomnite, gospa grofinja — vi niste več tista deklica, ki je v prejšnjih letih lahko slobodno plesala s cigani in po ciganski godbi, ampak vi ste zdaj moja žena, žena ogrskega grofa Karola Maroša, katera mora vedeti, kaj se ji v sedanjem stanu spodobi in kaj ne. Sploh mislim, da ste me dobro razumeli; zapomnite pa si to tudi dobro!“

Same bolesti nad temi brezobzirnimi besedami zakriči grofinja, prime se z rokami za glavo in nezavestna se zgrudi na tla. Grof pa se zaničljivo zasmeje in zapusti paviljon.

Ne vem, ako bi ne bilo bolje za starega cigana, Haroldovega očeta, ako bi se ne bila grofinja potegovala zanj. Potem bil bi še morebiti ostal pri življenju in grof bi bil sam ustavil tepenje. Zdaj pa je šel sam tja pred klop, na kateri je ležal nesrečnež in le še slabo stokal, in dal ga je tako dolgo biti, dokler sta biriča mogla roke gibati. Cigan zdaj seveda tudi stokal ni več in bil je že davno utihnil. Grof ga da zdaj odvezati in v hlev na kup slame zanesti.

Dva dni pozneje bil je ubogi trpin mrtev in vseh zemeljskih muk rešen.

Tretje poglavje.

Ciganova osveta.

Zemeljska pravica — sodnija ni kaznovala grofa za to nezaslišno grozno hudobijo.

V takratnih časih — in od tega je minulo že mnogo desetletij — bile so na Ogrskem take postave, ki so dajale velikašem proste roke čez imetje in življenje svojih ljudij, in nobenemu teh plemičev se ni bilo treba zagovarjati, če je trpinčil ali celo umoril katerega svojih podložnikov.

Nihče bi se tudi v tem slučaju ne bil našel, kateri bi si bil upal pri sodnji potegovati se za cigana, ki ga je grof do smrti mučil.

Grof Karol je bil namreč bogat, veljaven plemič, cigani pa so bili takrat brez vsake pravice, brez vsacega varstva. Vsakdo bi se bil Haroldu smejal, ako bi se bil ta predrznil grofa pri sodnji tožiti. Sodišče bi ga bilo še napodilo; no — in kjer ni tožnika, tam tudi ni sodnika.

Drugi ogrski plemenitaši in veljaki pa tudi niso bili boljši, kot naš grof. Zato so mu tudi povsem prav dajali, ker že tudi star pregovor pravi, da vrana vrani nikoli oči ne izkljuje.

Grofinja je zanaprej svojega soproga zaničevala. Bil ji je tudi zopern in ostuden, kajti vedno se ji je dozdevalo, da vidi na njegovih rokah krvave cunje kože, katere so prej visele z razbitega hrbta neusmiljeno umorjenega starca.

Grof sam se je pa malo brigal za to malomarno in zaničljivo grofinjino vedenje, ker se je le s tem namenom ženil, da bi dobil dediča in ž njim spodrinil svojega brata. Istvana pa je zdaj imel, torej naj stori žena, kar hoče.

Čudno na celi reči bilo je to, da od tega časa ni bilo nič več slišati o tej tropi ciganov, pri kateri je bil prej Haroldov oče in tudi Harold sam. O tem ni bilo dolgo nič slišati; bil je kakor izginil in že si je vsakdo mislil, da je celo gotovo takrat utonil, ko je pred grofovim konjarjem pobegnil v močvirje.

Toda že prihodnjo pomlad raznesla se je po Ogrskem novica, da Harold živi in da je bil pri nekem zborovanju ogrskih ciganov, katero se je takrat vršilo o binkoštnih praznikih vsakega sedmega leta, izvoljen za ciganskega kralja. To čast pa seveda ni jemati v celo dobesednem pomenu. Ciganski kralj bil je ravno tako raz-

capan kot drugi njegovi tovariši, hodil je ravno tako po svetu in beračil je ravno tako kot drugi, samo neke posebne veljave imel je več, in kar je on sklenil in določil, morali so drugi cigani vestno izvrševati in tudi natanko spolnjevati postave, katere je dajal. Imel je pa tudi sodnijsko oblast in najhujša kaznen za cigana bila je ta, ako so ga iz ciganske družbe — ne samo ene, ampak vseh — izključili.

Prva postava, katero je dal novo izvoljeni kralj že koj tam na shodu, bila je ta le: Noben cigan ne sme pri telesni kazni prestopiti mejo Karol Maroševih posestev.

„To je prav storil in dobro izpeljal ciganski dečko,“ menil je grof z zaničljivim posmehom, ko je zvedel o novi ciganski postavi. „Jaz bi mu itak ne svetoval mene s svojo umazano jato nadlegovati. Kakor pa sploh moje vzgledno postopanje kaže, imeli bi kmalu vsi mir pred temi ničvrednimi postopači, ako bi vsak ogrski veleposestnik storil kot jaz.“

Grofinjo pa so pri zaslišanju te novice navdajala celo druga, celo nasprotna čuvstva.

Že ko je slišala, da je Harold postal ciganski kralj, si je mislila:

„Sam Bog nam stoj zdaj na strani, da nas ne doleti kaka nesreča, kajti bojim se in strah me je ciganove osvete!“

Vendar je potekel dan za dnevom, teden za tednom in nič se ni posebnega zgodilo.

Vse se je vrtelo v starem tiru in po stari navadi, le Istvan, edino veselje svoje dobre matere, postajal je vedno čvrsteji. Tako je minilo tudi poletje, prišla je jesen in ž njo veseli, prijetni čas trgatve. Ta je bila na Ogrskem v vinorejskih krajih vedno velik praznik, tem večji, čim obilneje so trte rodile.

In ravno to leto bilo je eno najboljših, kakoršnih so se znali najstarejši ljudje spominjati. Sodarji imeli so noč in dan opravila in že skoraj niso mogli dovolj posode pripraviti, ker ni bilo tekočine več kam spraviti.

Povsod so se gibale pridne roke in povsod si lahko videl vesele in smejoče se obraze — saj je še celo grof v tem času imel veliko prijaznejši pogled in lepšo besedo in je gledal toliko zadovoljno in veselo v svet, kolikor mu je le njegova nrav pripuščala.

Pravi dan veselja in praznovanja bil je odločil grof ravno na neko nedeljo. Staro in mlado, visoko in nizko, vse je hitelo ven v vinograde. Tudi grof je dal svoj najlepši voz vpreči in ko se je peljal z ženo in sinkom v hribe, vodil je danes sam svoje konje.

Tudi grofinja je bila ta dan kakor izpremenjena in dalo se je sklepati, da se še danes

spravi z grofom, kajti že celo leto sem ni ž njim spregovorila besedice, kakor danes in tudi grof je bil dobre volje in ji je prijazno odgovarjal.

Prišli so do paviljona, ki je stal vrh vinograda na trdi, pusti skali.

Daleč na okrog se je videlo od tod po Ogrskem — na eni strani po bogatih vinogradih in lepih poljanah — na drugi strani pa, kjer se je pečina končala z globokim prepadom, v katerem je šumel mogočen gorski potok, razprostirale so se na daljavo vedno bolj in bolj se vzdigujoče gore severne Ogrske. Le malokje našel bi bil človek tak ali pa lepši razgled.

„Zdaj pa le dajte znamenje!“ zakliče grof, ko je stopil z ženo in otrokom na ravnišče visoke skale.

To povelje veljalo je možem, ki so imeli nalogo s streljanjem povelečevati praznično veselje. Bili so že pripravljene in koj v prihodnjem trenutku razlegal se je prvi možnarjev strel na vse strani.

Z veselimi, krepkimi kriki in vriski pozdravila je množica to znamenje in začela se je veselica.

Res so manjkala na plesu orodja, katera zna le cigan prav igrati in brez katerih ne pozna Oger prave ljudske veselice, toda grof je potrošil mnogo denarja za dobre godbenike in ti so iz-

vrševali svojo nalogo tako dobro, da ni nihče pogrešal ciganov.

Ples je bil glavna točka cele zabave. Zdaj so se vrtili mladeniči in mladenke v „kolo“, zdaj zopet v pristen ogrski ples „čardaš“ in tudi imenitni gostje so se radi uvrstili med priproste viničarje. Saj so imeli na današnji dan tudi najrevnejši ljudje pravico pozvati najimenitnejšega gosta na ples.

Gostov našemu grofu sploh ni nikoli manjkalo. Posebno pa takrat ne, kadar jih je še posebej vabil, kakor je to storil razun drugih priložnosti tudi vsako leto o trgatvi. Paviljon, kateri je bil vendar precej velik, dajal je komaj prostora obilici prišlih imenitnih povabljenecv.

Grofinja Marica imela je kot ljubeznjiva gospodinja grozno mnogo opravka in se je tudi trudila vsem postreči. Toliko časa pa si je vendar še tu in tam vzela, da je šla večkrat gledat, kaj dela njen mali Istvan. Sedel je v naročju in varstvu svoje pestunje zunaj na trati pred paviljonom in je kazal svoje veliko veselje nad igranjem, plesanjem in streljanjem.

Kakor vsako leto, bila je tudi letos navada, da je prvi viničar posestva Maroš čez nekaj časa tudi grofinjo pozval k takozvanemu častnemu plesu. Grofinja se poda tedaj na plesni prostor, a ne more si kaj, da še ne bi enkrat

poljubila svojega sinka, ki ji je bil veselo roke nasproti molel in pestunji naročila, naj dobro na njega pazi.

Ravno se je pričela godba in ravno so se začeli pari zibati, ko priskoči k pestunji čvrst mladenič — njen ljubček in jo prosi, naj se vsaj parkrat z njim zasučē.

„Glej, samo parkrat!“ ji prigovarja, „grofinja tega tako ne bode videla, ker zdaj sama pleše.“

Deklico so že itak podplati srbeli in že prej je komaj in komaj mirno sedela. Brzo se okoli ogleda — nihče je ne vidi — in ker jo ljubček še vedno prosi, skoči na noge, položi dete na trato in hajd na ples.

Tenko in veselo so se glasile gosli in dobrovoljno je godel bas med enakomerno tobotanje plesalčevih nog, kar se zasliši grozen, kosti in živce preletajoč krik in kakor z enim udarcem bilo je plesa in godbe konec.

Nihče se takoj ne zave, dokler se vseh oči ne obrnejo proti zeleni tratnici zgoraj pred paviljonom.

To pa, kar so tu zagledali, ni bilo prijetno.

Pestunja, katero je možak s pestjo zleknil na tla, ležala je omamljena na trati, mož sam pa — vsi so v njem takoj spoznali Harolda, ciganskega kralja — držal je že majhnega Istvana v desni roki in je hitel z mogočnimi skoki proti velikemu prepadu.

Le za trenutek lotil se je strah, lotila se je groza gledalcev, da so stali vsakega kretanja nesposobni na svojem kraju.

A že v drugem trenutku je drvilo vse tja, kamor je bežal ropar s svojim plenom, hoteč mu tega odvzeti in predrzneža zgrabiti in vjeti.

Toda ta se jim za zdaj še posmehuje, kakor bi vedel, da so vsi poskusi brezvspešni.

Lahno je skočil s svojim dragocenim ropom, malim Istvanom, kateri je milo kričal, čez nizko pregrajo, katera je ločila zunanji nevarni del pečine od zelene trate in je stopil na skrajni rob globokega prepada tako, da bi bil kamen iz njegove iztegnjene roke padel ravno v šumeče valove sedaj jako naraslega gorskega potoka.

Kolikokrat je prej nekdam na tem prostoru stal grof Karol, kadar je hotel kot poreden deček jeziti in strašiti svoje gojitelje in učitelje in je spuščal kamenje v globoko deročo vodo. In zdaj stal je tam Harold, ciganski kralj, gologlav, z dolgimi in vihrajočimi lasmi, z bledim, trdim obrazom in je z močno roko držal grofovskega sina nad brezdno.

„Nazaj!“ zakričal je vsem, ki so proti njemu drvili in je s hripavim glasom nadaljeval: „Kakor hitro se kateri dvigne čez ograjo, tedaj takoj izpustim mladega grofa, da se razbit zvali v temen prepad.“

Po naglašanju in izgovoru vsake besede, po divjih pogledih in sploh po vsem obnašanju bil je spoznati ves njegov divji pogum. Vsakdo je obstal ali še celo za korak nazaj stopil in nihče si ni upal preko ograje, preko določene meje.

Ljudstvo, razkačeno, pa vendar boječe in ničesa zmožno, si upa komaj dihati. Vsacemu se zdi, kakor bi mu ta prizor drgnil vrat — le grofinja zakriči v divji bolesti:

„Daj mi otroka, brezbožnež, mojega otroka! Usmrti raji mene, le otroka mi daj nazaj, mojega Istvana!“

Ko strahu obnemagujoči deček sliši glas svoje matere, začne se jokati in prositi:

„Mama, mama, pomagajte! Hudi mož me vzame — mama, le ne dajte me, saj bom vedno priden!“

Vsakemu so stopile solze v oči, tako milo je bila slišati dečkova prošnja in še celo v obrazu, trdem eiganovem obrazu bilo je nekaj kakor usmiljenje brati.

Toda mahoma je zopet zatemnelo njegovo lice in na glas je zaklical:

„Ne poznam usmiljenja! Tisti tam dal je mojega starega, ničesa krivega očeta do smrti pretepati, zato ga tudi preklinjam in bodem vedno preklinjal tega živinskega suroveža, a tudi — osvetiti, maščevati se hočem in moram!“

Zdaj začne krog sebe gledati in divje oči obračati ter kričati:

„Kje si, visokorodni grof Karol Maroš, kje si? Stopi sem k ograji, milostljivi, stopi!“

Do zdaj ni se bil nihče brigal za grofa, ker je vse le proti prepadu gledalo. Tu pa se obrne vsakdo k poklicanemu. Takega, tako potrtega še dozdej grofa ni nihče videl. Jeden njegovih imenitnih gostov ga je moral podpirati in — tako je gledal s prestrašenimi očmi in udrtim obrazom na sinka v Haroldovih rokah.

„Kaj hoče? Kaj je rekel?“ vpraša počasi okoli stoječe.

Povedo mu Haroldovo zahtevanje. Komaj se gibaje, slab in potrpt prileze grof do ograje, za katero se s tresočimi rokami prime.

„Kaj naj storim sedaj?“ vpraša s slabim glasom. „Kaj in koliko hočeš imeti za dečka — za mojega edinega sina — Harold?“

„Za dečka kaj hočem imeti? Ha, ha! Tvoj deček ni zame še krajcarja vreden, toda očeta — smrt mojega očeta moram maščevati. Saj veš, tistega mojega očeta, katerega si ti dal do smrti preteptsti. In prisegel sem to sveto prisego tam zunaj na širni pustinji in blisk in grom takratne noči sta mi priči. Pazi, grof Karol Maroš, pred teboj stoji kralj, če tudi le borni ciganski kralj brez krone in žezla, in vpričo vseh teh gledalcev

boš ti padel na kolena pred mene! Poklekni, zapovem ti — v prah in na kolena s teboj, prokleti morilec! Toda požuri se, kajti sicer mi roka oslabi in deček — pade v prepad!“

Grof upogne kolena.

„Prav tako, visokorodni grof!“ nasmeje se cigan divje. „Hrbet sem ti že uklonil, a zdaj dalje. Ti me boš glasno prosil odpuščanja za storjeni hudobni umor mojega nedolžnega očeta!“

Grof Karol izgovarja besede, katere so mu drugi narekovali in prosi odpuščanja.

Še enkrat se nasmeje cigan, potem pa zgrabi dečka trdneje in strašnim glasom vzklikne:

„Hvala, grof Karol, da si se tako ponižal! Spoznavaj sebe in poboljšaj se — tvojega sina ne boš videl več!“

En skok črez pečino — en krik iz sto grl — in cigana z grofičem ni več.

Grof je začel blazno govoriti, grofinja je omedlela, ljudje pa so šli iskat. A bilo je za-
stonj, nič niso našli.

Četrto poglavje.

Rejenček.

Od tega časa bil je grof Karol kakor izpremenjen. Osoren in trd je bil skoraj še bolj kot prej, vendar pa ne surov in hudoben. Z drugimi ljudmi je bil dober, prijazen — nikomur ni storil kaj žalega, še manj pa krivičnega.

Saj pa tudi ni imel in ni iskal take prilike, ker se je izogibal vsake družbe, vsacega opravka in sploh vsake dotike z ljudmi.

Takrat, ko so valovi v prepadu požrli otroka in cigana, začel je blazno govoriti in več dni so se bali zanj, da bode znorel. V nekaterih dneh pa se je zopet pomiril, a prejšnji ni bil več. Govoril ni skoraj celo nič — le k prepadu je hodil vsak dan, kjer je po cele ure zrl v grozno brezno.

Njegov lep in krasen grad mu je postal malomaren in ni mu bilo več v njem stanovati. Čez celo poletje je bival v paviljonu nad vino-

gradom in ko se je bližala jesen in je nastopil mrzlejši čas, dal je paviljon utrditi in tako prezidati, da mu je bil tudi za zimo v stanovanje.

Kraj, kjer je videl svojega sinka zadnjič v ciganovih rokah, dal je s trdnim zidom razširiti in s streho pokriti. Tukaj pod strešico si je napravil klop, kjer je zdaj lahko ob vsakem vremenu posedal in zamišljeno upiral oči v globino.

Čudno na tej reči pa je bilo tudi to, da niso celo nič našli po ciganu in grofovem sinu, akoravno je dal grof Karol večkrat prepad in okolično preiskati. Ko je bil uverjen, da je sin mrtev, je bila njegova edina želja, vsaj ostanke svojega otroka imeti pošteno pokopane. Pa bilo je, kakor bi jih bila zemlja požrla.

Življenje grofinje, ki je bila po tem dogodku čez leto dni hudo bolna in se je še zdaj le ob palci mogla sprehajati, njeno življenje je bilo to kake samostanske sestre.

Stanovala je sicer še vedno v gradu, toda celo osamljena. Nikogar ni hotela več sprejeti, nikoli ni prestopila grajski prag, samo po grajskem vrtu se je še tu in tam sprehajala, a le toliko, kolikor je zahtevalo njeno zdravje. Da se je njen mož popolnoma spremenil in predružačil, je kmalu zvedela in to je bil povod, da mu je odpustila vso krivico in zlo, katero je storil ali provzročil.

Bližala se drug drugemu nista, tako je živel on neprestano v vinogradu, ona pa neprenehoma v gradu. Živela sta kakor v postavno ločenem zakonu. Samo en človek je živel, kateri je lahko gojil upanje, da bo imel iz grozne nesreče grofa in grofinje korist in dobiček, in to je bil grof Sandor Maroš, brat grofa Karola.

Imel je zdaj namreč zopet pravico do Karolovih posestev, katerih nihče drugi ni mogel za bratom podedovati, kakor on. Toda grof Sandor je bil lahkomišeln, nikakor pa ne hudoben človek.

Smrt — ponesrečenje svojega stričnika sta tudi njega presenetila in občutil je srčno žalost. Ker sta bila brat in svakinja prvi čas telesno in duševno celo zglobljena, je vodil in nadzoroval on vse opravke na gradu Marošu. Bil je tudi on prvi, kateri je dal prepad preiskati in njemu na čast moramo reči, da bi razven starišev nihče ne bil bolj vesel, kakor on, če bi se mogel Istvan še živ najti — akoravno bi mu tedaj dedščina zopet izpodrsnila iz rok.

Ko pa je minulo leto in se pri iskanju ni nič doseglo, opustil je Sandor in ž njim tudi brat Karol to brezuspešno delo in vsakdo je izgubil upanje še kedaj Istvana najti.

Sandorja samega je nesreča tako presunila, da je sam postal bolj miren in resen. Ostajal je

bolj doma in začel svoje primerno ne preveliko posestvo oskrbovati, kjer je zdaj tudi izprevidel potrebo dobre gospodinje. Tudi on si je vzel po bratovem vzgledu hčerko plemenite, a revne rodbine, katera mu je mesto bogastva in ime-nitne dote prinesla pridne in štedljive roke v grad Edelenji.

Bog je blagoslovil Sandorjev zakon s hčerko, kateri so dali stariši pri krstu ime Jolanta. Tudi Sandor je povabil na krstno praznovanje svojega brata in svojo svakinjo, toda, kar je razumljivo, nista prišla.

Kdo bi jima bil pa tudi njuno odsotnost zameril, ko so se jima na enako veselico sple-tali taki žalostni, britki spomini.

* * *

V takih poprej navedenih razmerah minil je dan za dnevom, za grofa Karola in grofinjo Marico eden kot drugi.

Ciganov ni bilo več okoli Maroševih pose-
stev videti.

Kakor je grof Sandor poizvedel, bila je Haroldova tropa takrat, ko se je vršila tista nesrečna trgatev, daleč nekje na južnem Ogrskem. Na tak način bil se je toraj takrat Harold sam napotil izvršiti obljubo strašne osvete. Pozneje

ni bilo več slišati o kaki novi izvolitvi ciganskega kralja, ki bi bil naslednik navidezno ponesrečenega Harolda. Vzrok temu, da se ni nič zvedelo, bil je morebiti tudi ta, ker se nihče ni več brigal za rujave, razcapane potepine, katerih v tem okraju tako ni bilo več videti.

Samo некоč — bilo je to kaka tri leta pozneje — naletel si lahko na rujavo, črnolaso in črnooko ciganko, umazano in zavito v neizrečeno razcapane cunje. Šla je v spremstvu majhnega dečka proti gradu Maroš.

Grofinja Marica, katera je bila zopet zdrava in le za nekaj let prezgodaj ostarela in osivela, sedela je ravno v majhni utici grajskega vrta, ko sliši v bližini pesek škrtati. V ozkem utinem uhodu prikaže se neka postava. Bila je to tista rujava žena, ki je držala ob roki majhnega dečka.

Grofinja se začetkoma prestraši, ker ni bila na prikazen pripravljena, kmalu pa jo strah mine. Ko spozna v postavi slabo oblečeno žensko. Ker je stala proti solncu, zato je še grofinja ni takoj kot ciganko spoznala in ni ji prišlo tudi na um, kaj tacega si misliti, ker bi taka nič ne imela s petletnim dečkom iskati.

Ko jo pa spozna kot ciganko, bil je zdaj ravno deček uzrok, da ni napravila prikazen razcapane žene nikakoršnega utisa na grofinjo, kajti

komaj je zagledala dečka in že ji je bila tujka celo postranska oseba.

Kakor že rečeno, je bil deček star kakih pet let; bil je vitek in gibek in navidezno nardarjen. Imel je sicer prijeten obraz, katerega je pa pačila globoka črta zaceljene rane, ki se je vlekla od desnega očesnega pa do desnega ustnega kota.

Grofinji, kateri se srčna rana še vedno ni hotela zaceliti, prišla je s pogledom na dečka misel:

„Glej, tak bi moral biti zdaj tvoj sin, tako velik in tako vitke rasti, tudi tako prijetnega, toda manj rujavo zažganega obraza — pa glej, ta sreča odvezeta ti je za vedno!“

Hitro pokliče dečka k sebi in ga vpraša:

„Od kod prideš, dečko, in kam hočeš? Če si prišel k meni, povej le pogumno, kaj zahtevaš ali česa prosiš.“

Plašno jo deček pogleda, potem pa se ozre na rujavo ženico, katera se zdaj inesto njega oglasi:

„Milostljiva gospa, ti vidiš tukaj pred seboj ciganko, katero je njen rod izključil, ker ni hotela spolnjevati vseh ciganskih postav. Ta deček tukaj je moj sin, a ni ciganski otrok. Od kod in kakega rodu je, me ne vprašaj, kajti več ne smem o njem povedati. Ž njim sem potovala

leto in leto, od dežeze do dežeze. Dokler je bil še majhen, ni mi delal nadležnosti in sitnosti; sedaj pa, ko je že nekoliko dorasel, sedaj mi je v nadlego in ne vem, kako ga preživiti in preskrbeti, da ne postane kot vsi drugi cigani, potepuh, berač in tat. Zvedela sem, milostljiva gospa, da ti je umrl otrok. Vzemi mesto njega tega dečka in Bog ti bode to dobro delo visoko vštél in tudi jaz uboga ciganka bodem te še dolga in dolga leta blagoslavljala. Kaj ne, dobra grofinja — deček se ne sme zanemariti, pogubiti?“

Začudena poslušala je grofinja Marica ta čuden cigankin govor in ravno, ko je hotela odgovoriti — potuhne se ciganka in predno je mogla grofinja vstati, iz utice stopiti in za njo pogledati, ni bilo nič več o tuji ženi videti in ne slišati. Bilo je, kakor bi se bila v zemljo pogreznila.

Marica si ni vedela to vedenje tolmačiti in je osupnjena majala z glavo. Slednjič pa si začne tako misliti:

„Morebiti se je uboga žena bala, da je morebiti ne bodem hotela uslišati in je po končanem govoru pobegnila, meneč, sedaj se ne bodem več mogla dečka ubraniti.“

Zopet je majala z glavo in gledala dečka, katerega je bila že koj po prvih cigankinih besedah voljna vzeti.

Zvedela bi bila samo rada še kaj več o njem, vedela bi bila rada n. pr. dečkovo ime, njegov rojstni dan in še drugo potrebno. Tako pa sedaj ni celo nič vedela in tudi verjeti ni skoraj mogla, da bi deček res ne bil ciganskega rodu. Da bi ji otrok sam pomagal kaj več pozvedeti, ga vpraša:

„Povej mi, deček, kako pa si prišel z materjo v grad? Pokaži mi pot, po kateri sta prišla v vrt!“

Deček jo sicer pazljivo posluša in jo s svojimi lepimi očmi gleda, toda bilo je vidno, da je ni razumel. Tudi bojznost mu je polagoma minila in kazal je vse svoje zaupanje do blede grofinje. Prijel jo je za roko, šel je ž njo po vrtu, trgjal in prinašal ji je cvetlice in začel je še celo govoriti.

Toda čudno — grofinja ga ni mogla razumeti. Ona je znala ogrski, nemški, francoski, angleški in nekoliko tudi italijanski jezik in še celo cigansko narečje ni ji bilo preveč neznano — ta deček pa ji je govoril vendar v nekem celo nerazumljivem jeziku.

Ako se je hotela tedaj z dečkom sporazumeti, morala se je posluževati znamenj. Deček je bil v taki reči jako prebrisan in se je znal na enak način kaj premeteno izraziti.

„Vsakdo mora pač v sili to storiti, kar more,“ mislila si je grofinja, ko je s prepuščenčkom zapuščala vrt in se podala v grad. „Videti je, da mi je žena otroka celo prepustila in tedaj se bode že našega jezika naučil. Saj je prebrisane glave.“

Kako so se grajski posli začudili, ko so zagledali novega prišleca in ko so zvedeli, da ostane v gradu. Strah in spoštljivost pred grofinjo pa sta ga varovala vsacega zaničevanja in zbadanja, katerega bi bil moral drugače pretrpeti. Tudi oblastniji je grofinja naznanila, da je sprejela rejenčka; ko pa se je morala tja peljati in dečka pokazati, določil je nek profesor, da govori deček španjolski jezik. Da je tudi grof o njem zvedel, je samo ob sebi razumljivo.

Ker pa tudi ni vedela, ako je krščen ali ne, dala ga je krstiti in sicer na priljubljeno ji ime Istvan.

Istvan, kakor ga bomo zdaj sploh imenovali, priučil se je kmalu ogrskega jezika in bilo je le škoda, da je svoj materni jezik tako kmalu tudi pozabil. Iz svojega življenja ni vedel družega, kakor da je z „očetom in materjo“ vedno potoval in sicer navadno po pustih ali gozdnih krajih in vedno le proti tisti strani, kjer solnce vzhaja.

„To je pot iz Španije na Ogersko!“ rekel je vsakdo, kdor je le nekoliko sveta poznal.

Grofinji postalo je zdaj vse to jako malomarno in nič več ni hotela poizvedovati. Bila je zadovoljna, da je le imela svojega rejenčka, za katerega je zdaj celo živela.

Peto dejanje.

Mlada ljubezen.

Minulo je od tega nekaj let.

Španjski rejenček grofinje Marice bil je jako vzrastel in se krasno razvil. Imel je izvanredne telesne pa tudi duševne lastnosti, katere so se posebno vsled velike ljubezni in mnoge skrbi dobre krušne matere lepo razcevele.

Kakor hitro je bil Istvan nekoliko vešč v govorjenju ogerskega jezika, že mu je grofinja preskrbela domačega učitelja.

Ker je potreboval popolno ime, dala mu je priimek Maroš in pisal se je zdaj Istvan Maroš, a ni bil seveda grof. Pri grofinji nadomestoval je povsem in celo njenega ponesrečenega pravega sinka.

Razun posestva je ostalo vse pri starem. Dedič osivelega grofa Karola bil je brat Sandor in ker se prvi ni hotel več brigati za obširne poljane, gozdove in vinograde, dal je vse bratu

prepisati. On sam v svojem vinogradu tako ni mnogo potreboval, grofinja pa je bila tako dovolj preskrbljena.

To je pri sklepanju pogodbe skrbela, da je dobivala vedno dovolj čistega denarja. Vzrok temu je bil Istvan, katerega vzgoja in pouk sta jo res mnogo stala.

Koliko ceneje bi se bil lahko deček učil v latinskih šolah v kakem mestu, pa — ona sama ni mogla ž njim, od dečka pa se ni hotela ločiti in zato je najela raji učitelje in jih drago plačevala, da so Istvana na domu pripravljali in učili za visoke šole.

Učil se je pa res neznatno lahko. Dovršivši šestnajsto leto prestal je v mestu skušnjo čez latinske šole z odličnim vspehom. Grofinja bila je vesela tega vspeha, pa tudi žalostna.

„Istvan, moj sin,“ rekla je s solznimi očmi, „sedaj pa se morava vendar ločiti.“

„Seveda, ljuba mati!“ pritrnil je Istvan. „Visoke šole morem se le v kakem mestu učiti, toda imel bodem tam mnogo počitnic in vsak prosti dan bodem preživel po mogočnosti pri vas!“

„Kaj bode pa pozneje?“

Ivan postane rudeč.

„Mati“, reče hitro, „vi veste, da hočem postati zdravnik. Da se pa to zgodi, bodem se moral res nekoliko dalje učiti, pa potem, ko sem

z ukom gotov in zdravnik, naselil se bodem kje tukaj okoli. Vsacemu posestniku grada Maroša bode to gotovo ljubo, ker ni tukaj daleč na okoli nobenega zdravnika in — saj drugi revnejši ljudje tudi potrebujejo pomočnika v raznih boleznih. Kaj ne, mati?“

Grofinja se grenko nasmeje.

„Tako zdaj praviš. Pa kadar boš šole dovršil, postaneš drugih misli in ne bode se ti zdelo tukaj živeti. Tudi te nočem take dolžnosti obvezati in ne bodem ti v zlo jemala, ako pozneje res ne prideš na naš Maroš. Ljubila te pa bodem radi tega še vedno in vedno se bodem tebe spominjala in ti vse najboljše želela. Kedaj pa hočeš že odpotovati?“

Istvan ji pove skrajni dan, ko mu bo res odpotovati, grofinja pa obljubi do tačas vse potrebno preskrbeti in za odpotovanje pripraviti.“

„Mati, jaz se pa moram tudi še prej od „očeta“ v vinogradu in od „strica“ v gradu Edeleleniju posloviti.“

„Seveda moraš to storiti, sinko!“ odgovori grofinja. „Peljala se bodem takrat s teboj. Oh, kako bode sedaj Jolanta žalovala, ker zgubi svojega dobrega prijatelja!“

Po teh besedah postal je Istvan nakrat rudeč in hitro je našel izgovor in zapustil sobano in grofinjo.

Ta je zmajala z glavo.

„Človek bi si skoraj ne mogel misliti,“ mrmrala je v skrbeh — „in vendar se mi zdi, kakor bi Istvan nekaj več čutil v srcu do Jolante, kakor samo prijateljstvo. Skoraj mi je prav, da odpotuje. Morebiti se reči v njegovi odsotnosti na bolje obrnejo.“

Nemirno je začela po sobani sem in tja hoditi in, kakor se je dalo videti, o Istvanu in Jolanti misliti.

„Naj bo kar hoče, on jo mora na vsak način pozabiti. Kajti ona je grofinja staroplemenitega rodu, on pa je — če tudi učen in najizvrstnejši človek — vendar le najdenček, brez starišev in negotovega rodu.“

Kot pametna, izkušena gospa je imela grofinja celo prav, ako je tako govorila in modrovala.

Ko črez nekaj časa pogleda za Istvanom, ni ta nič kaj posebnega kazal in se je marljivo pripravljaj za odhod v mesto. Kazal pa je vendar veselje, ko mu grofinja necega dne naznani, da se pelje v grad Edelenji in naj jo on spremlja.

„Mati, smem li jezdit?“

„Gotovo! Ti lahko jezdiš poleg mojega voza.“

Po potu sta se pogovarjala o tem in onem, kakor po navadi, kar zakliče Istvan:

„Jolanta!“

In kakor blisk vdere s svojim čilim konjem naprej po cesti. Grofinja se nevoljno vspne v vozu, pa s strahom vidi Jolanto, ki je v groznem diru začela v sedlu omahovati in samo trenutek še in padla bi bila raz zdivjanega, bežečega konja.

O pravem času pa jo še dohiti Istvan in zgrabi z močno roko padajočo deklico. Komaj pa se ta prvega strahu nekoliko oddahne in že začne z roko nazaj kazati, proti strani, kjer je bil grad Edelenji.

Miadenič, ki je imel do zdaj pogled le za njo, ozre se zdaj proti tisti strani in glasno vzklikne. Tega, kar je zdaj videl, ni prej zapazil in s strahom je spoznal, da grad Edelenji gori.

Istvanova navada ni bila v skrajnem trenutku dolgo premišljevat.

Obnemoglo deklico pred sabo na konju držeč jezdi hitro nazaj, položi jo materi v voz in odjezdi z največjo hitrostjo domu na grad Maroš, kjer so imeli dve požarni škropilnici (brizgalnici). Tukaj da takoj ljudem povelje, naj ju z mogočo hitrostjo pripeljejo do gorečega gradu, da tam ogenj pogase in rešijo, kar je še količkaj rešiti.

On sam pa se obrne in odjezdi vsem naprej na grad Edelenji, da pride prvi na pogo-rišče oznanit pomoči.

Ko je začel grad goreti, je skočila Jolanta brzo na konja in je šla iskat v Maroš pomoči.

Prestrašena in razburjena pa ni mogla konja dovolj brzdati in tako bi se bila skoraj zgodila nesreča, ki bi ji bila vzela življenje, ako bi ne bil Bog še o pravem času poslal rešitelja, Istvana.

Zdaj pa je kakor mrtva ležala na divanu v hiši grajskega oskrbnika.

Počasi so vendar pogasili ogenj.

Kakor hitro se je to zgodilo, hitel je Istvan, ki je bil do zdaj pridno pomagal, v oskrbnikovo sobo in je s strahom opazoval blede Jolanto. Ko pa vidi, da odpira oči, ni se mogel več premagovati in iskreno je poljubil deklico na rudeči ustni.

Jolanta bila je še tako slaba, da se ji je vse to dozdevalo le kakor v sanjah. Tiho, njemu pa vendar razločno je izgovorila Istvanovo ime. Tu stopi v sobo njena mati.

Mladenič, ki je prej ni videl in tudi radi gašenja ni imel časa iti jo iskat, gre ji nasproti in ji poljubi roko. Zahvalila se mu je toplo za srečno rešitev drage hčerke, kakor je to zvedela od grofinje Marice, zahvalila pa se mu je tudi za izdatno pomoč.

Samo nekaj malega se je opravičeval, rekoč, da je bila to njegova dolžnost. Rad bi bil še ostal v bližini ljubljene deklice, a danes, ko je prišel semkaj slovo jemati, bil je tako razburjen,

da ni mogel več dalje svojih občutkov gospodovati.

V kratkih besedah se zahvali „teti“ za vso mu do zdaj izkazano ljubezen in jo prosi, naj mu še naprej ostane tako naklonjena. Izročil ji je tudi pozdrav na mirno spečo prijateljico Jolanto.

Gospa „teta“ si ni vedela tolmačiti njegovo tako posebno razburjeno vedenje. Začudeno je gledala za njim; a ko je zginil pri durih, ni imela več časa reč premišljevati, ker je vso pozornost obrnila na bolno hčerko.

Kako vse drugače pa je občutil Istvan vso težo bridke ločitve. Uvidel je, da je najbolje, ako ima grad daleč za hrbtom, dokler ni dosegel svojega cilja — pozabiti Jolante.

S tresočimi ustni in v tla uprtim pogledom prosi svojo krušno mater, naj se vrneta domu. Tudi ta ga je gledala začudeno. Vendar si je vedela razložiti njegovo obnašanje.

Ko je voz vprežen, se vsede Istvan k grofinji Marici in se odpelje. Konja, katerega je prej jezdil, peljal mu je Sandorjev konjar. Celo pot bi bila rada grofinja govorila, pa je dobivala le kratke odgovore in slednjič je tudi sama umolknila.

Šesto poglavje.

Ciġanove ġosli.

Grofinja Marica je bila rahločutna in modra gospa, ki je vsako reč mirno in s presodkom opazovala, posebno pa še takrat, kadar se je morala brigati za svojega ljubljenca Istvana. Njemu na ljubo bi bila storila ona vse, taka ljubezen se ji je bila vkoreninila v srce. Bila je to ljubezen, katere si ni znala razložiti.

Že v prejšnjem poglavji smo čitali, kako je ona hitro spoznala Istvanova nežna čuvstva do svoje prijateljice Jolante in — ko so sedaj prihajala pisma od njega kot visokošolca, brala je vedno med vrstami potrdilo tega, česar se je bala: Istvan namreč ni mogel pozabiti njene nečakinje Jolante.

In res se je bala grofinja, kajti vsa sreča njenega ljubljenca bila je odvisna le od tega, ako mu bode mogoče pozabiti Jolanto ali ne.

Trdno je bila uverjena, da ne bode grof Sandor nikoli privolil v možitev Jolante z Istvanom, akoravno je bil grof pameten mož in je mladeniča visoko čislal. Kako bi pa on to tudi mogel — on kot grof dati hči za ženo takemu, ki ni vedel, ne kedaj in kje je rojen in kakih starišev je.

Mlada ljubezen se je mogla tedaj končati le na ta način, da je ali prenehala ali pa naredila oba mlada človeka neizrečeno nesrečna.

Grofinja Marica je pa tudi kmalu spoznala, kako tudi njena nečakinja ljubi Istvana, ker ga je vedno v mislih imela in o njem govorila.

„Jaz moram skrbeti in gledati, da se ne pripeti kaj hudega!“ je rekla Marica.

Akoravno se je težko ločila od svojega sedanjega bivališča, vendar je to storila in se je na svoja pozna leta skušala življenja v tujini privaditi.

Bilo je kak mesec pred velikimi počitnicami, ko se je z izgovorom neprijetne in nadležne bolehavosti preselila v neko severo-nemško kopaljšče. Istvan je bil seveda na tak način primoran priti k njej in se ogibati Maroša in Edelenija.

Cele počitnice je bil primoran ostati na Nemškem, in ko so se končale, spremljala ga je navidezno brez vsakih namer na visoke šole necega mesta zahodne Nemčije — da je bil daleč od Ogrskega.

On pa je moral blago gospo, kateri se je imel vse zahvaliti, ubogati. Saj so mu pa tudi vse njene želje bila povelja in ubogal jo je tiho, četudi s krvavečim srcem.

Da bi se nekoliko omamil in težnje pregnal, baval se je marljivo s svojimi knjigami in se je vedno učil. Minil mu je teden za tednom in že so se mu bližale druge velike počitnice. Težko je zadnje dni pričakoval pismonošo — a tudi bal se ga je, ker je mislil, da bode tudi letos moral biti oddaljen od svoje domovine, da bode tudi letos moral pogrešati Jolante.

Toda letos se je bal nepotrebno. Mati mu je pisala, naj pride na grad Maroš ter mu je poslala pozdrave od „očeta, strica, teto“ in še celo od Jolante. Veselo je poskočil Istvan in komaj je pričakoval časa, da bode zopet mogel videti preljubljene kraje.

Brzo je pospravil kovčeg in se podal na potovanje — toda menil je, da ga mrtvoud zadene, ko doma na vprašanje po Jolanti zve, da je ta ravno pred dvema dnevoma zapustila domačijo in šla v neki odgojevalni zavod na Belgijsko.

Istvan je sedaj spoznal, da so to le zapletke, katere bi ga naj ločile od ljubljene deklice.

„Sami za se naj le imajo prav, ako me vedno le za nos vodijo ter mi Jolanto skrivajo — s svojega stališča imajo že prav. Jaz pa

nisem na njihovem stališču, ampak na svojem in tako si mislim, da me ne sme nihče radi ljubezni do Jolante preklinjati in zavreči. To stori lahko le ona sama. No, in če me ona zavže — naj si bode iz katerega koli vzroka — tedaj je pač ni treba v samostan zapirati in je pred mano skrivati. Saj me ja le ena beseda iz njenih ust more za vedno pregnati od nje.

Če me pa Jolanta ljubi, potem — potem me pa nihče ne more ločiti od nje — ne zid samostanski in ne sto in sto ključavnic in zapahov.“

To je bila vsebina Istvanovega mišljenja in ker je bil neomahljiv, konsekventen in energičen značaj, si lahko mislimo, da se tudi vsekakoršnih posledic tega postopanja ni bal.

Najprvo, kar mu je bilo storiti, bilo je poizvedeti, ako ga deklica še ljubi ali ne.

Lahko ni bilo to delo.

Pa kakor znano, najde ljubezen povsod in vsikdar skrivna pota in skoraj nič ji ni nemogoče. Tudi Istvan je omogočil pismeno dogovarjanje z za visokim in trdnim samostanskim zidom zavarovano ljubico.

Zvedel je, da je njena ljubezen do njega še neizpremenjena.

„Sedaj pa mora moja postati — naj že bo, kar hoče!“ je ponosno vzkliknil mladenič. „Če ravno sem res ubogi najdenček in ona grofov-

ska hči prastare plemenite rodovine, vendar mora biti moja. Hočem si jo zaslužiti!“

Še z večjo marljivostjo se je poprijel zdaj uka. Jolante mu tako ni bilo mogoče videti, ker je morala v dovršitev svoje vzgoje ostati več let v zavodu. Ko je vse svoje študije dovršil, je naredil vse izpite tako izvrstno, odlično in sijajno, da so se mu iz več krajev ponujala mesta na visokih šolah. Istvan pa se je zahvalil za take izvanredne ponudbe, rekoč, da se še zdaj ne more odločiti ni za jedno ni za drugo. Izgovarjal se je, da ima še poravnati razne osebne zadeve, katere ga bodo v prihodnosti k temu ali onemu napotile.

Brž potem je odpotoval; bilo je spomladi proti Veliki noči. Prišel je domu z Dunaja, kjer je dovršil tudi svoje državne skušnje. Bil je vselelega srca, ker je iz zadnjega Jolantinega pisma zvedel, da tudi ona za vedno zapusti zavod in se vrne v domovino.

„Vendar enkrat!“ je vzdihnil Istvan.

Dolgo, dolgo časa se že nista videla — celih pet let!

Kot otroka sta šla še zadnjič narazen in zdaj se bodeta videla kot dva že odrasla in postavna človeka.

Grofinja Marica je bila že skoraj mnenja, da je njen ljubljeneec pozabil Jolanto in to po-

sebno še radi tega, ker je skrbno varoval svoja srčna čuvstva pred krušno materjo. Tudi je menila, da se Jolanta za vedno itak ne da skrivati in posebno zdaj ne, ko jo je hotel njen oče grof Sandor stanu primerno omožiti. Bogat in ponosen plemič iz južne Ogorske ji je bil odločen za moža — in to je zvedel tudi Istvan. Sam ni vedel, kako mu je pri tej novici pri srcu. Vedel je dobro, da ga čakajo težki in hudi boji.

Gotovo bi bila grofinja Marica skrbela, da bi se mlada človeka ne bila videla, ako bi bila sploh vedela, kako sta do zdaj pismeno občevala in se celo že sporazumela. Pa kako bi moglo grofinji kaj takega na misel priti, ko je Jolanta smatrala celo na varnem. Gledati je tedaj menila samo na to in samo za to skrbeti, da bi Istvan in Jolanta ne mogla kje na samem govoriti in nekdanje občutke, katere je menila grofinja že mrtve, zopet obuditi.

Toda vse te namere je prehitro sprevidel njen rejenček. Ker je prišel nekoliko pred določenim časom domu, se je mogel lahko pripravljati in priti preskrbni materi v okom. Bil je na vse pripravljen. Na vsak način pa je moral in hotel z ljubico na samem govoriti.

Saj si je pa tudi neugasljivo želel ljubljeno deklico zopet enkrat videti. Dobro na vse pri-

pravljenu se mu je posrečilo že koj v prvi uri Jolanti naznaniti, da jo bode družega dne pričakoval kje ob vinogradu grofa Karola. Takoj si izprosi deklica od starišev dovoljenja iti puščavnika — svojega strica v vinogradu — obiskat. Toda tudi oče in mati sta takoj pripravljena jo spremljati. Ob jednom ji predstavita tujega mladega gospoda, kateri se ji začne sladkati, tako da je takoj vedela, kdo bi znal biti in iz kakih namenov je prišel.

Plaha in žalostna je hitela v svojo sobico, kjer se je začela milo jokati. Bila je uverjena, da se mora zdaj nekaj zgoditi in ni hotela več čakati. Brž pošlje s podkupljenim poslom Istvanu listič, v katerem ga prosi, naj le pride družega dne v vinograd, a brez vsake tajnosti. Če hoče, naj vzame še celo teto Marico s seboj, kajti odločba je pri vratih in naj se le pripravi na trd boj.

„Kaj smo že tako daleč!“ mislil si je mladenič. „Tudi dobro! Pripravljen sem na vse!“

Družega dne prosi mater, naj ga spremlja k očetu in mati je seveda rada pripravljena. Ko prideta v vinograd, so bili gosti iz grada Edelenija že davno tam in so že od daleč videli naša dva znanca prihajati.

Komaj pa stopi Istvan iz voza in že mu hiti Jolanta nasproti ter mu pade okoli vratu, glasno klicaje:

„Reši me, Istvan! Reši me tega človeka, katerega zaničujem! Jaz hočem biti le tvoja, tega prilizneža pa še videti ne morem!“

„Za Boga, Jolanta!“ klicali so osupnjeni stariši in sorodniki drug za drugim in so Istvanu, kateri je deklico trdno držal v rokah, očitali rojstvo in njegovo nehvaležnost do svojih roditeljev. Tujec pa se mu je porogljivo posmehoval in ga zbadal z raznimi opombami. Bil si je že preveč svest, da dobi Jolanto s pomočjo njenih starišev in sorodnikov za ženo.

Ravno to posmehovanje je jezilo neizmerno mladeniča. Razkačen stisne pesti in skoči nad posmehovalca, katerega bi nihče ne bil mogel ubraniti premočne Istvanove roke — kar naenkrat obstoji — ne le on, tudi grof Karol, grofinja Marica in vsi navzoči so stali začudeni in so poslušali glasove goslij, kateri so se milo glasili od tam nekod, kjer je šumel pogorski potok pod prepadom. Samo nekoga so bili nekdej poznali, ki je znal tako igrati in ki je imel tudi take izvrstne gosli — a niso skoraj mogli verjeti svojim ušesom.

„To so Haroldove gosli in to je Harold, ciganski kralj!“ je šepetala grofinja Marica, kakor bi se bala z glasnim vzklikom pregnati gosline glasove, pregnati nade, katere so se ž njimi vzbudile v njenem srcu.

„To je moj oče!“ vzklikne Istvan. „Jaz poznam njegove gosli. Hvala Bogu — zdaj se bode vendar zjasnilo, kdo sem!“

„To je tvoj oče!“ glasi se od vseh strani, toda — že so prenehali glasovi, po bregu navzgor pa je prihajal že bolj prileten cigan z goslimi v rokah, katere je držal naprāj, kakor bi hotel česa prositi.

„Mir bodi z vami!“ zakliče cigan. „Prosim vas odpuščanja! Jaz sem Harold, ciganski kralj; takrat namreč, ko sem skočil v ta prepad, nisem končal življenja, ampak sem rešil sebe in tudi otroka, s katerim sem pobegnil na Špansko. To dete pa stoji danes tam — to je Ivan grof Maroš, ki je bil do zdaj grofičin rejenc. Grofinja, dobro si vzgojila svojega lastnega sina in zdaj mislim se ne bode več upirali dati mu izvoljenko za ženo. Moja osveta je bila zares huda za tebe, grof Karol, toda sedaj mi odpusti, kajti njen dober izid ti kaže, da jaz zdavna nisem bil tako grozoviten kot ti!“

Konec je bolje, ako si ga sami mislimo, ker se ne da opisati. Prvi trenotki po tem govoru so bili ginljivi in pretresujoči.

Ko je bilo splošnega objemanja, jokanja in poljubovanja konec, ni bilo Jolantinega zopernega snubača nikjer. Bil jo je natihoma popihal iskat si druge neveste. Tudi cigana ni nihče več

videl. Bržčas jo je potegnil kam v daljne dežele, kjer je lahko z mirno vestjo končal svoje nemirno življenje.

Istvan je seveda dobil svojo Jolanto in posebno grof Karol in grofinja Marica preživela sta svoje stare dni v zadovoljnem in mirnem domačem življenju.

K a z a l o.

	Stran
1. Prvorojenčev krst	3
2. Grozna sodba	16
3. Ciganova osveta	25
4. Rejenček	36
5. Mlada ljubezen	46
6. Ciganove gosli	53.

